

رابطه پایگاه هویت و جرم در بین جوانان آذربایجان

دکتر محمود علمی^۱
سرهنک رضا حیدری^۲

۸۹/۱۲/۱۶
۹۰/۲/۲۸

تاریخ دریافت:
تاریخ پذیرش:

چکیده

این پژوهش با هدف شناخت رابطه پایگاه هویت و جرم در بین جوانان استان‌های آذربایجان شرقی و غربی انجام شده است. روش پژوهش، پیمایش-پس‌رویدادی است. جامعه آماری از دو گروه تشکیل شده است: گروه اول مجرمان جرایم اخلاقی و منکراتی در سنین ۲۴-۱۵ ساله بوده که در زندان‌های تبریز، ارومیه، اهر و مراغه محبوس و گروه دوم جوانان عادی در همان دامنه سنی و ساکن در شهرهای مذکور بودند. جامعه آماری گروه اول ۱۱۱ نفر بود که کل شماری انجام گرفت. گروه دوم نیز با استفاده از شیوه نمونه‌گیری سهمیه‌ای - که یک شیوه غیراحتمالی ولی معرف است به همان تعداد به عنوان حجم نمونه که از نظر برخی متغیرهای جمعیت‌شناختی هم‌تاسازی شده بودند، انتخاب شدند. از آزمون گسترش یافته عینی پایگاه هویت من (EOM- EIS2) برای سنجش پایگاه هویت استفاده شد. داده‌ها به کمک آزمون‌های t و X^2 تحلیل شدند.

یافته‌های پژوهش نشان داد که بین پایگاه هویت جوانان و ارتکاب جرایم رابطه معنی‌داری وجود دارد، نمرات پایگاه هویت آشفته یا پراکنده در جوانان مجرم بطور معنی‌داری بالاتر از میانگین این پایگاه هویت در جوانان عادی می‌باشد و هرچه فرد کمتر بحران هویت را تجربه کرده باشد و به تعهد کمتری رسیده باشد بیشتر احتمال دارد که اقدام به بروز رفتارهای مجرمانه نماید.

واژه‌های کلیدی:

پایگاه هویت، جوانان مجرم، جرایم اخلاقی و منکراتی، جوانان عادی.

مسئله جرائم اخلاقی و منکراتی جوانان از مسائل مهم مورد بررسی جامعه‌شناسان، روانشناسان، روانپزشکان است و عوامل اجتماعی- روانی زیادی در ارتباط با آن شناخته شده‌اند بیشتر بررسی‌های انجام گرفته در این زمینه پیرامون مسائل ساختاری جامعه و خانوادگی می‌باشد و به نقش پایگاه هویت که از اهمیت زیادی در نوجوانی و جوانی برخوردار است کمتر پرداخته شده است. هویت، نقش اجتماعی فرد و ادراک وی از آن است. بحران یا جستجوی هویت، دوره‌ای است که در آن فرد در زمینه تقلیدها، همانند سازی‌های گذشته، چشمداشت‌ها، نقش‌ها و سنن اجتماعی پرسشگری می‌کند. مفهوم هویت در روانکاوی و روانشناسی در نوشته‌های فروید، اریکسون و نظریه عملکرد مارسیا و در نظریه‌های آدامز و بنیون در زمینه‌های بحران هویت ارائه شده است. در میان آن نظریات، نظریه‌های اریکسون و مارسیا از اهمیت خاصی برخوردار هستند. اریکسون هویت را گامی اساسی در راستای رسیدن به بزرگسالی مولد شناخته است و الگوی پایگاه هویت مارسیا بیشتر بر پایه نظریه اریکسون در رابطه با شکل‌گیری هویت در نوجوانان ارائه شده است. دستیابی به هویت از نظر رشدی، پیشرفته‌ترین پایگاه هویت است که در آن فرد دوره‌ای از جستجوی هویت را پشت سر گذاشته و تعهدهای تعریف شده‌ای را در خود ایجاد کرده است. به نظر صاحب نظران، در پایان دوره نوجوانی یک بحران هویت روی می‌دهد که اریکسون آن را بهنجار می‌نامد اما ناتوانی برای کنار آمدن با این بحران، نابهنجار بشمار می‌رود چرا که نوجوان را از داشتن یک هویت نیرومند محروم می‌سازد و فرد به آشفتگی یا سردرگمی نقش مبتلا می‌گردد که خود را به صورت اختلال‌های رفتاری شدید مانند بزهکاری و جرم نشان می‌دهد (کاپلان، سادوک و گرب، ۱۳۷۵: ۷۶). مطالعه هویت، در ارتباط با ارتکاب جرائم می‌تواند به ادبیات مربوط به حوزه انحرافات ساختاری کمک کند. فهم تحول هویت‌ها ما را آگاه می‌کند که چگونه افراد هویت‌شان را تولید و باز تولید می‌کنند و رفتارشان را در درون زمینه اجتماعی بزرگتر شکل می‌دهند. مطالعه هویت در شناخت تغییرات در رفتار نیز به ما کمک می‌کند. اریکسون، هویت را تعادلی بین تعهد و سردرگمی می‌داند. مارسیا نیز مفهوم هویت من اریکسون را به عنوان پایگاه هویت عملیاتی کرده است. پایگاه هویت^۱ نتیجه دوران بحران هویت است که در اواخر نوجوانی فرد به یک پایگاه

هویت مشخص می‌رسد. در نظر او معیارهای دستیابی به هویت بر اساس دو متغیر بحران یا جستجو و تعهد^۱ می‌باشد. مارسیا با ترکیب حضور یا فقدان این معیارها چهار پایگاه هویت را مشخص کرده است:

- پایگاه هویت موفق، فرد دوره‌ای از جستجوی هویت را پشت سر گذاشته و تعهد تعریف شده‌ای را در خود ایجاد کرده است. از نظر رشدی، پیشرفته‌ترین پایگاه هویت است که در آن اشخاص در معرض یک دوره کاوش و متعهد بوده‌اند.
- پایگاه هویت تعلیق (فرد در این دوره در حال جستجوی هویت است ولی هنوز به هویت مشخصی دست نیافته است). افرادی که در مرحله کاوش هستند و ابعاد تعهدشان هنوز مشخص نشده و در جایی تثبیت داشته‌اند، اما بالاخره به یک ثباتی خواهند رسید.
- پایگاه هویت زود تحقق‌پذیر (فرد بدون گذراندن بحران هویت، تعهدات نیرومندی را بر پایه همانندسازی بویژه با والدین ایجاد کرده است).
- پایگاه هویت سردرگم یا آشفته (فرد در حال حاضر نه بحرانی را تجربه کرده است و نه تعهدی کسب کرده است) (علیخانی، ۱۳۷۰: ۲۳۳).

از آنجا که کمتر به بررسی پایگاه هویت جوانان مجرم پرداخته شده است، بررسی حاضر باهدف مقایسه نوع پایگاه هویت در جوانان مجرم و غیرمجرم و بررسی ارتباط جرم با پایگاه‌های هویت انجام شده تا نقش احتمالی پایگاه‌های هویت در گرایش به جرم شناخته شود. اهمیت این پژوهش علاوه بر جنبه‌ی نظری آن، از نظر تجربی نیز مورد توجه است.

چارچوب نظری و پیشینه تحقیق

دوران جوانی به معنای عام مرحله‌گذار از کودکی به میانسالی است و به دو دوره نوجوانی و جوانی به معنای خاص تقسیم می‌شود. روان‌شناسان مکتب انسان‌گرا یا مکتب سیر زندگی این مرحله از زندگی را مرحله‌گسترش خلاق می‌نامند که «وظیفه تکوینی» اصلی آن جستجوی هویت مستقل و استقلال‌یابی است. دوران جوانی به معنای عام را به تعبیری می‌توان دورانی دانست که با شروع بلوغ جسمانی آغاز می‌شود و معمولاً با تثبیت پایگاه اجتماعی فرد در خانواده تولید مثل و شغل اصلی خاتمه می‌یابد. به تعبیر دیگر دوران جوانی دوران انتقال فرد از خانواده منشاء یا جهت‌یابی به خانواده تولید مثل است. دورانی که بدین

Archive of SID

صورت تعریف می‌شود از نظر تداوم زمانی دورانی متغیر است و به ویژه در جوامع صنعتی و نیمه صنعتی معاصر، هم به سبب جلو افتادن تحولات بلوغ و هم به سبب بالا رفتن سن متوسط استقلال شغلی ازدواج (که از جمله ناشی از بالا رفتن هنجار متوسط آموزش است) از هر دو طرف طولانی شده است و بدین سبب از جوانی طولانی شده صحبت می‌شود.

هویت به مفهومی که در اینجا به کار می‌رود عبارت از تعریفی است که شخص از خود می‌کند و به کمک آن به سؤال‌هایی از قبیل «چیستم؟» و «چه می‌خواهم؟» پاسخ می‌دهد و از طریق آن به ابعاد شخصیت خود یکپارچگی و انسجام نسبی می‌بخشد و در زمان، مکان، جامعه و از نظر روانی و رفتاری، موضع‌یابی و جهت‌یابی می‌کند. بنابراین هویت بدین مفهوم پدیده‌ای چند لایه است و از «تصویر خود» به معنای اخص فراتر می‌رود و موضع‌یابی و جهت‌یابی بیوگرافیک و حتی تاریخی را نیز در برمی‌گیرد. به لحاظ روند شکل‌گیری آن می‌توان از پایگاه‌های مختلف هویت سخن گفت، هویت موفق، زودتحقق‌پذیر، دیرتحقق‌پذیر و هویت آشفته یا سردرگم. نوجوانان در روند هویت‌یابی خود با بحران‌هایی مواجه می‌شوند، در واقع این هویت آشفته است که در مواردی نوجوانان و جوانان را به سوی انحرافات رفتاری و اخلاقی و جرم سوق می‌دهد. جرم^۱ به هر فعل یا ترک فعلی که قانون برای آن مجازات تعیین کرده است، گفته می‌شود. جرم به انواع گوناگونی قابل طبقه‌بندی است. با الهام از نظر «سیگل» می‌توان انواع مختلف جرایم را در چهار طبقه عمده دسته‌بندی کرد:

۱- جرایم خشونت‌آمیز: شامل قتل، سرقت مصلحانه، ضرب و جرح شدید
 ۲- جرایم مالی: شامل اعمالی است که برخلاف قانون جنایی بوده و مبتنی بر کسب سود و یا اضرار به مال غیر، بدون توسل به زور است، مانند سرقت، خیانت در امانت، صدور چک بلامحل

۳- جرایم یقه سفید و سازمان یافته: جرایم یقه سفید شامل فعالیت‌های غیرقانونی افرادی است که در بخش‌های مرفه‌تر جامعه هستند و جرایم سازمان یافته به فعالیت‌های هماهنگ یافته‌ای اطلاق می‌گردد که بسیاری از ویژگی‌های سوداگری متعارف را دارند اما غیرقانونی محسوب می‌شوند مانند رشوه، اختلاس، کلاه‌برداری‌های مالیاتی

۴- جرایم علیه نظم عمومی و اخلاق: شامل آن دسته از اعمال غیرقانونی می‌شود که بهبودی عمومی جامعه را تهدید می‌کند و اصول اخلاقی پذیرفته شده رابه چالش می‌کشند،

مانند همجنس‌بازی، فحشاء یا روسپی‌گری و استفاده از مواد مخدر (Siegel, ۲۰۰۱: ۴۳۰).

در مطالعه حاضر این نوع جرائم مورد بررسی قرار گرفته است. این جرائم به هر نوع عمل خلاف شرع و قانون که انجام آن در جامعه ناپسند بوده و به سلامت اخلاقی جامعه و افراد آن خدشه وارد می‌کند، اطلاق می‌شود. اعمال خلافی مانند مزاحمت ناموسی، شرب خمر، انجام رفتارهای زشت ضد اخلاقی، قماربازی، تعرض و تجاوز جنسی، شرکت در مجالس لهو و لعب. در جوامع امروزی بویژه در جامعه‌های شهری گروه‌های سنی نوجوانان و جوانان در معرض انواع آسیب‌های اجتماعی قرار دارند. جوانانی که در فرآیند جامعه‌پذیری^۱ به اندازه کافی آموزش مهارت‌های زندگی در زمینه مسئله‌یابی و حل مسئله ندیده‌اند و دائماً از طرف والدین از پذیرش نقش‌های اجتماعی منع شده یا والدین این احساس را در آنان به وجود آورده‌اند که توانایی برآورده ساختن خواسته‌ها و نیازهای خود را ندارند، «هویت منفی» بخود گرفته و رفتار ضد اجتماعی و ضد اخلاقی آنان نوعی تلاش برای ایجاد هویت است. کسب احساس هویت، مهمترین رویداد دوره نوجوانی است. به نظر «مارگرت مید» در جامعه‌های ساده پیدایش دشواری‌های نوجوانی حتمی نیست و فشار روانی به ندرت در بین نوجوانان و جوانان دیده می‌شود، آنچه دشواری‌ها را بوجود می‌آورد، اوضاع اجتماعی فرد می‌باشد. جوانی مرحله‌ای انتقالی از علایق و آسیب‌پذیری‌های دوران کودکی به حقوق و وظایف بزرگسالی است، مرحله وظایف، مسئولیت‌ها و مشکلات جدید است. به نظر «گلاسر» همه انسان‌ها دو نیاز اساسی دارند، نیاز به مبادله عشق و محبت و نیاز به احساس ارزشمندی. این دو مفهوم به قدری به هم نزدیک و وابسته هستند که می‌توان آن دو را در قالب یک واژه به هم پیوند داد و اصطلاح هویت را به کار برد. وی دو نوع هویت را از هم متمایز می‌سازد: هویت موفق، هویتی که افراد آن خود را توانا، با کفایت و ارزشمند می‌دانند، قدرت مقابله با محیط را دارند و به نحو سازنده‌ای با مشکلات و واقعیت‌ها روبرو می‌شوند. هویت ناموفق، کسانی هستند که در حل مشکلات و معضلات زندگی خود دشواری‌هایی دارند. فقدان درگیری با دیگران باعث عدم توانایی آن در جهت برآورده ساختن مهمترین نیازهای خودشان می‌باشد و به انکار نیازها و مسئولیت می‌پردازند. به هر حال به نظر صاحب‌نظران، یک جوان در روند هویت‌یابی خود با بحران‌هایی مواجه می‌شود. بحران به معنای انتخاب در روند تحول بین شقوق مختلفی است که فراروی وی قرار دارد. در این بررسی به مسئله پایگاه‌های هویت

Archive of SID

جوانان پرداخته شده، پایگاه‌های مختلف هویتی آنان بررسی و به نقش این پایگاه در گرایش جوانان به آسیب‌های اجتماعی از جمله جرائم اخلاقی و منکراتی پرداخته می‌شود. از نظر اهمیت و ضرورت مسأله می‌توان گفت بحران هویت مسئله روز جوامع امروزی است و آسیب‌های اجتماعی برخاسته از آن، پدید آورنده مسائل و مشکلاتی هستند که دامن‌گیر جوامع امروزی شده است. چون جوانان و نوجوانان در مرکز این بحران قرار دارند، بنابراین کسانی که به دنبال بحران هویت بسوی آسیب‌های اجتماعی گرایش پیدا می‌کنند در اکثر موارد، فرصت‌های جبران‌ناپذیری را از حیث تحصیل، اشتغال و کار از دست می‌دهند، قشری مطرود در جامعه تلقی می‌شوند، رنج و ناراحتی خانواده‌های آنان نیز از لحاظ سلامت اجتماع قابل توجه است. وقت و هزینه‌ای که دولت و سازمان‌های مسئول از جمله ناجا و دادگستری صرف حل آن می‌کنند، در جای خود قابل تأمل است. در صورتی که راه‌های پیشگیری این معضل شناخته شود و از کثرت نوجوانان و جوانان بزهکار کاسته شود، قسمت اعظم بودجه و وقت اختصاص داده شده را می‌توان صرف آموزش، پرورش و مهارت این گروه سنی از جامعه نمود. زندگی اجتماعی انسان تحت حاکمیت قواعد یا هنجارهای اجتماعی است. این هنجارها به زندگی اجتماعی خصلتی منظم و قابل پیش‌بینی می‌بخشند، اما همیشه همه کس با انتظارات اجتماعی هم‌نواپی نمی‌کنند، افراد اغلب از قواعدی که انتظار می‌رود تبعیت کنند، منحرف می‌شوند. در واقع به همان اندازه ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی، انواع فراوان تخلف از قانون نیز وجود دارد. از آنجا که هنجارها در میان فرهنگ‌های مختلف و حتی بین خرده‌فرهنگ‌های گوناگون درون یک جامعه فرق می‌کنند، آنچه در یک محیط فرهنگی بهنجار است در محیط فرهنگی دیگری انحرافی است.

جامعه و فرهنگ همیشه مقداری حق انتخاب بین ارزش‌های مسلط و ارزش‌های ثانوی باقی می‌گذارد، پیوستگی با ارزش‌ها و هنجارها مستلزم وجود حاشیه‌ای از تصمیم برای کنشگران اجتماعی است، بنابراین در تمامی جوامع رفتارهای منحرف یافت می‌شود که به درجات متفاوت تحمل می‌شوند. اجتماعی شدن می‌تواند به عنوان نتیجه طبیعی، نوعی تطابق اجتماعی را به همراه داشته باشد که یا بصورت میل به تغییر محیط و نوآوری و یا به صورت هم‌نواپی با این محیط تجلی می‌یابد. از آنجایی که اجتماعی شدن نوجوانان نوعی تعادل بین هم‌نواپی و خودمختاری شخصی را می‌جوید (روشه، ۱۳۶۷: ۱۵۶). پس می‌توان گفت که اغلب همان عناصر اجتماعی شدن، رفتارهای آسیب‌شناختی را در بردارد. این نوع

رفتارها علاوه بر آنکه ناشی از اجتماعی شدن طبیعی است می تواند ناشی از سرخوردگی های اجتماعی-روانی و احساس عدم امنیت باشد. در پس رفتارهای ضد اجتماعی نوعی عدم قبول جامعه موجود قرار دارد. نوجوانی و جوانی دوره هایی از چرخه زندگی آدمیان است که احتمال بروز رفتارهای نابهنجار و انحرافی افزایش می یابد. نوجوانان در این دوران با تحولات عمده زیستی-روانی روبرو می شود و امکانات و توانایی های تازه ای پیدا می کنند و نسبت به دوره ی کودکی نیز از آزادی ها و استقلال بیشتری برخوردار می شوند و این پیش از آن است که از طریق درگیری و پیوند با نقش های اجتماعی جدید مثل شغل و ازدواج تحت پوشش و کنترل نیروهای اجتماعی قرار گیرند. گسترده شدن آسیب های اجتماعی، تهدیدی برای امنیت اجتماعی بشمار می رود و نمایشگر تزلزلی در خود جامعه و شکست جامعه در انتقال ارزش های اجتماعی به نوجوانان محسوب می شود (باتامور، ۱۳۵۶: ۹۶).

رویکردهای عمده جامعه شناختی در تبیین انحرافات اجتماعی

در مورد تبیین انحرافات اجتماعی در جامعه شناسی، رویکردهای مختلفی وجود دارد که در اینجا به سه رویکرد عمده اشاره می شود:

• رویکرد کارکردگرایی

این رویکرد، جامعه را نظامی متشکل از اجزایی سازگار با هم می داند و بر آن است که ضامن سازگاری میان اجزاء وجود نوعی وفاق در ارزش های مشترک است و انحراف در راستای به هم خوردن نظم اجتماعی و به عنوان خطری برای ثبات نظام مورد توجه قرار می گیرد.

اما به دنبال به هم خوردن نظم اجتماعی افراد قادر به گسترش خواست های خودخواهانه خود می شوند، در این وضعیت، حاکمیت جامعه برخواست های فردی تضعیف می شود و معیارهایی که آموخته اند، موضوعیت نمی یابند پس امیال آنان از کنترل جامعه خارج می شود و آنان فرصت می یابند تا آن خواسته ها را در حدی بیش از امکان ارضای آن بسط دهند، این وضعیت به انحراف می انجامد (ورسلی، ۱۳۷۸: ۱۷).

• رویکرد تضاد اجتماعی

در این رویکرد، ارزش های اجتماعی مسلط جنبه سیاسی دارد و امری تحمیلی و مبتنی بر

حیله صاحبان قدرت است و نظم موجود در جامعه هنجاری نیست. به نظر مارکس طبقه‌بندی اجتماعی موجود در درون جامعه، نحوه توزیع منابع و امتیازات را در میان اعضای جامعه تعیین می‌کند. مبارزه برای توزیع منابع و امتیازات، منبع پدید آمدن تضاد در جامعه می‌شود.

• کنش متقابل

این دیدگاه معتقد است که فرد مخلوقی اجتماعی است که در عرصه روابط اجتماعی با دیگران وارد می‌شود و جامعه را درونی می‌سازد. بخشی از رفتارهای خلاف هنجار با توجه به خلاء هنجاری یا ناکارآمدی عملی هنجارها تبیین می‌شود (سلیمی و داوری، ۱۳۸۶: ۱۷۲). جامعه‌شناسان متعلق به مکتب کنش متقابل نمادی، در بررسی رفتارهای انحرافی، اهمیت تغییر هویت در بروز جرم را مورد مطالعه قرار داده‌اند. به نظر آنان، افراد به این دلیل به گروه‌های خرده فرهنگی انحرافی گرایش پیدا می‌کنند که بتوانند مشکلات هویتی‌شان را حل و فصل نمایند، این گرایش، فرصت‌های مهمی را برای تغییر هویت تدارک می‌بیند. احراز هویت در خرده فرهنگ و انطباق با خرده فرهنگ مرتبط با رفتارهای انحرافی، رضایت فرد را نسبت به هویت شخصی افزایش می‌دهد و یا از میزان رنج‌آوری هویت از این طریق می‌کاهد. در زمینه رفتارهای انحرافی و پایگاه هویت مطالعاتی چند انجام گرفته است. شاره و آقامحمدیان (۱۳۸۵) در پژوهشی نشان داده‌اند که نمرات پایگاه هویت پراکندگی (آشفته) در دختران فراری بطور معناداری بالاتر از میانگین این پایگاه در دختران عادی بود. جوادی (۱۳۸۷) در مطالعه علی-مقایسه‌ای در بین دو گروه زنان معتاد و غیرمعتاد نشان داده است که بین این دو گروه در پایگاه‌های هویت سردرگم، موفق و دیرتحقق‌پذیر تفاوت معنی‌داری وجود دارد و با توجه به میانگین‌های دو گروه در نمرات پایگاه‌های هویت، نمرات گروه زنان غیرمعتاد در مقیاس هویت موفق، از گروه معتاد بالاتر است و گروه معتاد در مقیاس‌های هویت سردرگم و دیرتحقق‌پذیر نمرات بالاتری از گروه غیرمعتاد کسب کرده‌اند. غرایی و دیگران (۱۳۸۴) نشان داده‌اند که نوجوانان تهرانی بیشتر در پایگاه هویت ایدئولوژیکی و بین فردی دیرتحقق‌پذیر و پراکندگی و کمتر در پایگاه موفق قرار دارند. با توجه به مبانی نظری تحقیق و پیشینه‌های تجربی فرضیه‌های پژوهش حاضر عبارت از:

- بین پایگاه هویت و نوع رفتار جوانان تفاوت وجود دارد.
- پایگاه‌های هویت جوانان مجرم و عادی با یکدیگر تفاوت دارد.

تعریف نظری و عملیاتی متغیرهای تحقیق

پایگاه‌های هویت^۱

جیمز مارسیا، روان‌شناس کانادایی، در پی نظریه هویت اریکسون، تعریف خود از هویت مبتنی بر دو مولفه بحران و تعهد ارائه کرد. مارسیا در سال ۱۹۸۰، در جریان مصاحبه‌های ساختاری که با جوانان انجام داد، به چهار ساخت هویتی موفق، دیر تحقق‌پذیر، زودتحقق‌پذیر و آشفته دست یافت.

تلاش مارسیا، برای عملیاتی کردن روند هویت‌یابی جوان در نظریه اریکسون که با توجه به دو عامل درجه تعهد و درجه بحران (اکتشاف) به مقوله‌های چهارگانه هویت انجامید را می‌توان در الگوی زیر خلاصه کرد (علیخانی، ۱۳۸۶: ۳۹۳).

درجه اکتشاف		درجه تعهد
+	-	
در راه تحقق یا موفق	زودتحقق‌پذیر	+
دیرتحقق‌پذیر	آشفته	-

• جرایم اخلاقی و منکرانی

این نوع جرائم به هر نوع عمل خلاف شرع و قانون که انجام آن در جامعه ناپسند بوده و به سلامت اخلاقی جامعه و افراد آن خدشه وارد می‌کند، اطلاق می‌شود.

تعریف عملیاتی

• پایگاه‌های هویت

برای سنجش این سازه از «پرسشنامه سنجش حالات هویت بنیون و آدامز» استفاده گردید.

• جرایم اخلاقی و منکرانی

با توجه به فهرستی که سازمان زندان‌های استان آذربایجان شرقی و آذربایجان غربی در اختیار محقق قرار دادند این جرایم عبارتند از:

لواط، رابطه جنسی نامشروع، تجاوز جنسی، زنا به عنف، مشروب خواری، دایر کردن خانه فساد، ایراد ضرب و جرح شدید و آدم‌ربایی. این جرایم به پنج دسته جرائم جنسی،

• نوع رفتار

در بررسی حاضر رفتارها را می‌توان به دو نوع رفتار مجرمانه و رفتار عادی و بهنجار طبقه‌بندی نمود. رفتار مجرمانه به هر نوع رفتار خلاف شرع و قانون که انجام آن در جامعه ناپسند بوده و به سلامت اخلاقی جامعه و افراد آن خدشه وارد می‌کند، اطلاق می‌شود.

سنجش متغیرهای جمعیت‌شناختی

با توجه به اینکه متغیرهای جمعیت‌شناختی فاقد پیچیدگی می‌باشند برای اندازه‌گیری آنها، از طریق طرح یک سوال به صورت مستقیم اقدام گردید. این متغیرها عبارت بودند از: جنس، تحصیلات، محل تولد و سکونت، سن و وضع اشتغال.

اعتبار و پایایی پرسشنامه هویتی بنیون و آدامز

الف) اعتبار سازه

همبستگی‌های همگرا- و اگراد رمورد خرده مقیاس‌های OMEIS - ۲ نشان می‌دهد که خرده مقیاس‌های موفق و آشفته با هم همبستگی معنی‌دار و منفی دارند، در صورتیکه ارتباطات سایر خرده مقیاس‌ها بجز خرده مقیاس میان فردی برای هویت زود تحقق پذیر که بصورت مثبت و معنی‌دار با نمره خرده مقیاس میان فردی با هم رابطه مثبت معنی‌دار دارند. همچنین هویت آشفته و به دیر تحقق پذیر با هم رابطه مثبت معنی‌دار دارند و رابطه این متغیرها با هویت کسب شده رابطه منفی و معنی‌دار است. نتایج نسبتاً مشابهی برای آزمودنی‌های مرد و زن به دست آمده است.

ب) اعتبار همزمان

توافق بین خرده مقیاس‌های حالات هویت OMEIS - ۲ و مصاحبه هویتی نیمه سازمان یافته ۰/۲۵ برای زمینه‌های ایدئولوژیکی و ۰/۵۰ برای زمینه‌های میان فردی بود و توافق کلی ۰/۳۶ برآورد شد. همچنین همگرایی ارزیابی شده بوسیله همبستگی‌های بین OMEIS و

درجه‌بندی تعهدات و کاوش‌های کلی ناشی از مصاحبه از ۸ زمینه، ۶ زمینه را پیش‌بینی کرد. در همین زمینه، هویت موفق بطور مثبت و معنی‌داری ($P < 0/001$) با اندازه‌گیری هویت روزنتال ارتباط داشت، در حالی که هویت آشفته، به تعویق افتاده و زود تحقق پذیر، ارتباطشان با این مقیاس منفی بود (به دیر تحقق پذیر $P < 0/001$ ، آشفته $P < 0/001$).

ج) اعتبار محتوا

داوران و کارشناسان آموزش دیده در مورد آیت‌های تجدیدنظر شده، توافق ۰/۹۴/۴ را کسب کردند.

پایایی

در ارزیابی پایایی نسخه فارسی آزمون، ضرایب آلفای کرونباخ به شیوه همسانی درونی برای پایگاه هویت دستیابی از ۰/۵۸ تا ۰/۶۸، برای پایگاه هویت تعلیق از ۰/۴۰ تا ۰/۶۱، برای پایگاه هویت ممانعت از ۰/۶۵ تا ۰/۷۱ و برای پایگاه هویت پراکندگی از ۰/۶۶ تا ۰/۷۳ بدست آمده است.

جامعه آماری، حجم نمونه و شیوه نمونه‌گیری

جامعه آماری مورد مطالعه این تحقیق، از دو جامعه تشکیل شده است. جامعه آماری اول یک گروه از مجرمان جرایم اخلاقی و منکراتی واقع در سنین ۲۴-۱۵ بودند که در زندان‌های شهر تبریز، ارومیه، اهر و مراغه محبوس بودند و در واقع گروه آزمون جامعه آماری را تشکیل می‌دهند. تعداد این جامعه آماری به تفکیک در جدول (۱) آمده است:

جدول ۱: جامعه آماری زندانیان

زندان	تبریز	ارومیه	اهر	مراغه
تعداد	۴۵	۲۶	۲	۳۸
تعداد کل	۱۱۱			

جامعه آماری دوم، نوجوانان و جوانان عادی بودند که به عنوان شهروندان در دامنه سنی ۱۵-۲۴ قرار داشتند و در شهرهای تبریز، ارومیه، اهر و مراغه ساکن بودند.

حجم نمونه برای جامعه آماری گروه اول، همان حجم جامعه آماری می‌باشد یعنی به لحاظ

Archive of SID

محدود بودن آن، نمونه‌گیری انجام نگرفت و در واقع کل شماری صورت گرفت، حجم نمونه برای گروه دوم، برابر جامعه آماری گروه اول تعیین شد که در جدول (۲) به تفکیک آمده است.

شیوه نمونه‌گیری برای گروه دوم، شیوه نمونه‌گیری سهمیه‌ای بود که یک شیوه غیراحتمالی ولی معروف می‌باشد.

جدول ۲: حجم نمونه آماری جوانان عادی

مراغه	اهر	ارومیه	تبریز	زندان
۳۸	۲	۲۶	۴۵	تعداد
۱۱۱				تعداد کل

روش تحقیق

روش تحقیق، روش پیمایش است. نوع مطالعه، اکتشافی، توصیفی و کاربردی است، چون در یک مقطع زمانی صورت می‌گیرد، پژوهش مقطعی می‌باشد، از آنجا که بر روی جمعیت نمونه معروف انجام می‌گیرد تا قدرت تعمیم‌پذیری داده‌ها فراهم شود؛ یک تحقیق پهنانگر است. ابزار جمع‌آوری داده‌ها، یک پرسشنامه استاندارد است که به وسیله بنیون و آدامز ساخته شده است. این پرسشنامه از ۶۴ سوال تشکیل شده است و چهار خرده‌مقیاس را شامل می‌شود. پرسشنامه دوم، پرسشنامه محقق ساخته است که برخی متغیرهای جمعیت شناختی را مورد سنجش قرار می‌دهد. جمع‌آوری داده‌ها به شیوه مصاحبه حضوری صورت گرفته است.

روش‌های آماری

برای توصیف، تجزیه و تحلیل داده‌ها و آزمون فرضیه‌ها، با توجه به مقیاس و سطوح اندازه‌گیری داده‌ها، از آماره‌های توصیفی مرکزی و پراکنندگی مانند میانگین، انحراف معیار، واریانس و درصد استفاده شده و برای آزمون فرضیه با توجه به مقیاس اندازه‌گیری متغیرهای مستقل و وابسته از آزمون ناپارامتری و پارامتری T-Test استفاده گردید. به منظور سنجش شدت رابطه از آزمون phi و ضریب وی کرامر Cramer's بهره گرفته شد. کلیه روش‌های آماری با برنامه آماری spss انجام گرفته است.

یافته‌های پژوهش

یافته‌های پژوهش، شامل توزیع فراوانی، میانگین و انحراف معیار و یافته‌های تحلیل شامل آزمون X^2 و t متغیرهای مورد بررسی در جدول (۳ و ۴) ارائه شده است. نتایج آزمون X^2 نشان می‌دهد که بین دو گروه جوانان عادی و جوانان مجرم در پایگاه‌های هویت تفاوت معنادار وجود دارد. براساس جدول (۴) نتایج آزمون t مستقل نیز نشان می‌دهد که بین دو گروه جوانان عادی و مجرم در پایگاه‌های هویت آشفته، زود تحقق‌پذیر و دیر تحقق‌پذیر تفاوت معنادار وجود دارد. با توجه به میانگین‌های دو گروه در نمرات پایگاه‌های هویت، می‌توان گفت که نمرات گروه جوانان مجرم در پایگاه‌های هویت دیر تحقق‌پذیر، زود تحقق‌پذیر و آشفته، از گروه جوانان عادی بالاتر است و در گروه جوانان عادی نمره‌ی پایگاه هویت موفق بالاتر از گروه جوانان مجرم می‌باشد. یافته‌های این پژوهش فرضیه‌های تحقیق را تأیید کردند.

جدول ۳: آماره‌های توصیفی و استنباطی متغیر پایگاه هویت و نوع رفتار جوانان

سطح معنی‌داری	نمره t	جوانان عادی		جوانان مجرم		پایگاه
		انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین	
۰/۳۱۶	۱	۹/۶۸	۶۵/۳۵	۱۲/۵۵	۶۳/۸۴	موفق
۰/۰۵	-۱/۹۶	۷/۹	۶۱/۹۸	۹/۰۷	۶۴/۲۲	دیر تحقق‌پذیر
۰/۰۰۱	-۳/۳۸	۱۳/۴۶	۵۵/۴۱	۷/۸۶	۶۱/۱۴	زود تحقق‌پذیر
۰/۰۱۴	-۲/۴۸	۹/۷۹	۵۲/۹۱	۸/۴۴	۵۵/۹۶	آشفته

جدول ۴: نتایج آزمون t مستقل دو گروه جوانان مجرم و عادی بر حسب پایگاه هویت

سطح معنی‌داری	مقدار χ^2	مقدار χ^2	مقدار χ^2	کل		جوانان عادی		جوانان مجرم		پایگاه هویت
				تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
۰/۰۰۱	۰/۲۷۷	۱۷/۱۷۱	۹۵	۴۲/۶	۵۳/۲	۵۹	۳۲/۱	۳۵	۳۵	موفق
			۵۷	۲۵/۶	۱۸	۲۰	۳۳	۳۷	دیر تحقق‌پذیر	
			۴۷	۲۱/۱	۲۳/۴	۲۶	۱۸/۸	۲۱	زود تحقق‌پذیر	
			۲۴	۱۰/۸	۵/۴	۶	۱۶/۱	۱۸	آشفته	
							۱۰۰	۱۱۱	کل	

بحث و نتیجه‌گیری

هدف این پژوهش، شناخت رابطه پایگاه هویت و نوع رفتار (عادی و مجرمانه) و مقایسه پایگاه‌های هویت در جوانان عادی و مجرم بود. یافته‌های پژوهش، فرضیه‌های تحقیق را تأیید

Archive of SID

کردند. در گروه جوانان مجرم، مشکلات هویتی بیشتری وجود داشت. میانگین هویت‌های دیر تحقق‌پذیر، زود تحقق‌پذیر و آشفته در جوانان مجرم بالاتر از جوانان عادی بود و میانگین هویت موفق در گروه جوانان عادی بالاتر از جوانان مجرم بود. بنابراین به تبعیت از نتایج آزمون فرضیه‌های تحقیق می‌توان گفت که هم بین پایگاه هویت و نوع رفتار جوانان تفاوت وجود داشت و هم پایگاه هویت جوانان مجرم و عادی با یکدیگر متفاوت بودند. در تبیین این یافته‌ها می‌توان گفت که چون جوانان دارای پایگاه هویت آشفته با بحران هویت روبه‌رو نمی‌شوند، بنابراین به تعهد هم نمی‌رسند، در زندگی هیچ هدف و برنامه‌ای ندارند و به دلیل نداشتن سپر دفاعی تعهد در معرض انواع انحرافات رفتاری قرار می‌گیرند. شکل‌گیری هویت، عاملی مهم در دوره‌ی نوجوانی است که تحت تأثیر عوامل رفتارهای پرخطر و انحرافی قرار می‌گیرد.

چون افراد دارای هویت موفق از بحران عبور کرده و به تعهداتی دست یافته‌اند بسیار کمتر در معرض ارتکاب جرم قرار گرفته‌اند، تعهد به ارزش‌های ایدئولوژیک، مذهبی، خانوادگی و شغل به عنوان محافظ عمل کرده و در جلوگیری از گرایش جوانان به ارتکاب جرم مؤثر هستند. این یافته با نتایج پژوهش‌های جوادی، غرابی و دیگران و شماره و همکاران مطابقت دارد. افراد دارای هویت‌های موفق، پیشرفته و متعهد از مهارت‌های اجتماعی، مؤثرتری استفاده کرده و در شرایط حتی آنومیک از عملکرد رفتاری منطقی و بهنجاری برخوردارند. گرایش به رفتارهای انحرافی و مجرمانه خود می‌تواند به آشفته‌گی هویت بینجامد و بر مشکلات فرد بیفزاید.

با توجه به اینکه نمرات جوانان مجرم در پایگاه‌های هویت دیر تحقق‌پذیر، بالاتر از نمرات جوانان عادی بود این نوع هویت مقدمه‌ای برای هویت رشد یافته و موفق است.

سپاسگزاری

بدینوسیله از مسولین محترم اداره مطالعات و برآورد اجتماعی معاونت اجتماعی فرماندهای انتظامی آذربایجان شرقی و نیز مسولان محترم سازمان زندان‌های آذربایجان شرقی و آذربایجان غربی به خاطر همکاری‌های ارزشمندشان قدردانی می‌شود.

- ۱- باتامور، تام، (۱۳۵۶)، جامعه‌شناسی، ترجمه: سیدحسن منصور و سیدحسن کلجاهی، تهران: انتشارات کتاب‌های جیبی.
- ۲- جوادی، رحم‌خدا، (۱۳۸۷)، رابطه پایگاه هویت و اعتیاد در زنان استان تهران، فصلنامه اعتیاد پژوهشی، سال دوم، شماره ۷، پاییز ۱۳۸۷، صص ۶۵-۵۵.
- ۳- روشه، گی، (۱۳۶۷)، کنش اجتماعی، ترجمه: هما زنجانی‌زاده، تهران: انتشارات دانشگاه فردوسی مشهد.
- ۴- سلیمی، علی و داوری، محمد، (۱۳۸۶)، جامعه‌شناسی کجروی، تهران: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
- ۵- شاره، حسین، آقا محمدیان، حمیدرضا، (۱۳۸۶)، رابطه بین پایگاه‌های هویت و فرار دختران از خانه، مجله روانپزشکی و روانشناسی بالینی ایران، سال سیزدهم، شماره ۲، تابستان ۱۳۸۶، صص ۱۲۷-۱۲۲.
- ۶- علیخانی، اکبر، (۱۳۸۶)، مبانی نظری هویت و بحران هویت، انتشارات جهان دانشگاهی، تهران.
- ۷- غزایی، بنفشه، عاطف وحید، محمد کاظم، دژ کام، محمود؛ محمدیان، مهرداد، (۱۳۸۴)، راهبردهای مداوای نوجوانان تهرانی در وضعیت مختلف هویتی، فصلنامه رفاه اجتماعی، سال پنجم، شماره ۱۹، صص ۱۳۹-۱۲۵.
- ۸- کاپلان، هارولد، سادوک، بنیامین، گرب، جک، (۱۳۷۵)، خلاصه روانپزشکی علوم رفتاری-روانپزشکی بالینی، ترجمه: نصرت‌الله پورافکاری، انتشارات شهرآب.
- ۹- ورسلی، پیتر، (۱۳۷۸)، نظم اجتماعی در نظریه‌های جامعه‌شناسی، ترجمه سعید معیدفر، تهران، انتشارات تیان.

10- Marsia, J. E. (1987), Identity status approach to the study of ego identity development. In T. Honess & K. Yardley (Eds), Self and identity_ perspective across the life span. New York: Routledge & Kegan Paul.

11- Siegel, Larry J., 2001. «criminology Theories, Patterns and Typologies» Wadsworth